

**“SAMARQAND TARIXIY YODGORLIKLARI VA ZAMONAVIY
SHAHARSOZLIK ELEMENTLARI: VIZUAL MUVOZANAT VA ESTETIK
UYG‘UNLIK”**

Nuriddinova Diyora Jasurbek Qizi

Navoiy davlat universiteti

“Dasgohli rangtasvir” ta’lim yo‘nalishi

4 - kurs “R”guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Samarqand shahridagi tarixiy yodgorliklar va zamonaviy shaharsozlik elementlari o‘rtasidagi vizual muvozanat va badiiy uyg‘unlik tahlil qilinadi. Tadqiqotda Registon majmuasi, Shohi Zinda va Go‘ri Amir majmualari atrofidagi yangi binolar, yo‘laklar va xizmat ko‘rsatish inshootlari o‘rganiladi. Maqola natijalari shahar qiyofasining estetik mukammalligini oshirish, tarixiy va zamonaviy makon o‘rtasidagi uyg‘unlikni ta’minlash bo‘yicha tavsiyalar beradi.

KALIT SO‘ZLAR: Samarqand arxitekturasini, tarixiy obidalar, zamonaviy shaharsozlik, vizual muvozanat, estetik uyg‘unlik, urbanistika, shahar qiyofasi, rang va kompozitsiya.

Samarqand shahar makoni ming yillik tarixga ega bo‘lib, uning me’moriy yodgorliklari Sharq arxitekturasining eng yuqori namunalari sifatida e’tirof etiladi. Temuriylar davrida shahar siyosiy, ilmiy va madaniy markaz bo‘lib, o‘zining noyob me’moriy ansambllari bilan mashhur. Registon majmuasi, Shohi Zinda ansambli va Go‘ri Amir maqbarasi shaharning vizual markazini tashkil qiladi va shahar makonining badiiy-estetik asosini belgilaydi.

Bugungi kunda shaharsozlik va urbanistika rivojlanishi jarayonida tarixiy yodgorliklar va zamonaviy inshootlar o‘rtasidagi vizual muvozanatni saqlash dolzarb masala hisoblanadi. Zamonaviy binolar, mehmonxonalar, yo‘laklar va xizmat ko‘rsatish markazlari shaharning iqtisodiy va turistik rivojlanishini ta’minlaydi, lekin ularning rang, shakl va kompozitsion uyg‘unligi tarixiy obidalar bilan mos kelishi lozim.

Maqolada tarixiy obidalar va zamonaviy shaharsozlik elementlari o‘rtasidagi rang, shakl, kompozitsion nisbatlar va vizual ritm tahlil qilinadi. Tadqiqot nafaqat shahar qiyofasining estetik qiymatini oshirishga, balki madaniy merosni saqlash va urbanistik rivojlanish strategiyasini ishlab chiqishga xizmat qiladi. Shu bilan birga,

shahar makonida badiiy uyg'unlik turizmni rivojlantirish, shahar identitetini mustahkamlash va madaniy qadriyatlarni kelajak avlodlarga yetkazish jarayonida muhim ahamiyatga ega.

Samarqand shahrida tarixiy yodgorliklar va zamonaviy shaharsozlik elementlari orasidagi vizual muvozanat shaharning badiiy-estetik qiyofasini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Tarixiy obidalar, jumladan Registon majmuasi, Shohi Zinda ansambli va Go'ri Amir maqbarasi, shahar markazida vizual dominant sifatida joylashgan bo'lib, shaharning estetik asosini tashkil qiladi. Ushbu yodgorliklarning me'moriy detallar, naqshlar va rang uyg'unligi shaharning tarixiy va madaniy merosini aks ettiradi. Shu bilan birga, zamonaviy shaharsozlik elementlari – mehmonxonalar, yo'laklar, xizmat ko'rsatish inshootlari va landshaft dizayni – shaharning turizm, xizmat va urbanistik rivojlanishiga hissa qo'shadi, lekin ularning vizual integratsiyasi tarixiy obidalar bilan uyg'unlashishi zarur.

Tarixiy obidalar atrofidagi zamonaviy inshootlar shaharning vizual ritmini saqlashga xizmat qiladi. Masalan, Registon majmuasi atrofidagi yangi binolar rang va shakl jihatdan neytral uslubda barpo etilgan bo'lib, majmuaning markaziy dominantligini oshirmaydi. Shu bilan birga, Shohi Zinda ansambli atrofidagi mehmonxonalar, yo'laklar va xizmat ko'rsatish inshootlari minimalistik dizayn va neytral ranglar bilan fon vazifasini bajaradi. Bu esa shaharning umumiy badiiy muhitini boyitadi va tarixiy yodgorliklarning vizual ta'sirini kuchaytiradi.

Rang uyg'unligi shaharning estetik qiyofasida alohida ahamiyatga ega. Tarixiy obidalarda ishlatilgan ko'k, moviy, to'q qizil va oltin ranglar zamonaviy inshootlarda neytral va tabiiy ranglar bilan uyg'unlashadi. Shu orqali shaharning vizual ritmi va kontrast uyg'unligi ta'minlanadi. Landshaft va yashil hududlar bilan uyg'unlashgan zamonaviy inshootlar shahar makonining badiiy mukammalligini oshiradi.

Kompozitsion muvozanat ham shaharning estetik qiyofasida muhim rol o'ynaydi. Tarixiy yodgorliklar markaziy dominant sifatida joylashadi, zamonaviy shaharsozlik elementlari esa ularning fonini boyitadi. Tarixiy va zamonaviy elementlar orasidagi balandlik, masofa, simmetriya va asimmetriya shaharning vizual ritmini belgilaydi. Misol uchun, Registon maydoni markaziy simmetrik kompozitsiyaga ega bo'lib, uning atrofidagi binolar asimmetrik tarzda joylashtiriladi, bu esa shaharning vizual ritmi va kontrast uyg'unligini ta'minlaydi.

Shuningdek, tarixiy obidalar va zamonaviy shaharsozlik elementlarining funksional uyg'unligi shaharning estetik qiyofasini yanada boyitadi. Tarixiy yodgorliklar diniy, ilmiy yoki siyosiy maqsadlarda qurilgan bo'lsa, zamonaviy inshootlar turizm, madaniyat va xizmat ko'rsatish sohalari uchun mo'ljallangan. Shu bois, funksional farqlar estetik uyg'unlikni yaratishda qo'shimcha vosita sifatida ishlatiladi. Mehmonxonalar, ko'rgazma markazlari va yo'laklar shaharning vizual dominantligini oshirmasdan, tarixiy ansambllar bilan uyg'unlashadi.

Badiiy-estetik uyg'unlik shahar identitetini mustahkamlashga ham xizmat qiladi. Tarixiy obidalar va zamonaviy shaharsozlik elementlari o'rtasidagi vizual uyg'unlik Samarqandning milliy qadriyatlarini aks ettiradi. Shu bilan birga, turizm va urbanistik rivojlanish jarayonida uyg'unlik shahar ekologiyasini yaxshilash, madaniy merosni saqlash va vizual barqarorlikni ta'minlash imkonini beradi.

Psixologik nuqtai nazardan qaraganda, tarixiy obidalar bilan uyg'unlashtirilgan zamonaviy inshootlar shahar aholisi va sayyohlar uchun ruhiy sokinlik, estetik mamnuniyat va madaniy qadriyatlarni anglash imkonini yaratadi. Landshaft, yashil hududlar va suv havzalari bilan uyg'unlashgan tarixiy ansambllar shaharning umumiy estetik qiyofasini oshiradi va shaharda vizual muvozanatni ta'minlaydi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Samarqand shahrida tarixiy yodgorliklar va zamonaviy shaharsozlik elementlari o'rtasidagi vizual muvozanat shaharning badiiy-estetik asosini tashkil etadi. Rang uyg'unligi, shakl, kompozitsion nisbatlar, vizual ritm va landschaft dizayni shaharning estetik mukammalligini oshiradi. Shu sababli kelgusidagi urbanistik rivojlanish va shaharsozlik strategiyasida tarixiy yodgorliklar va zamonaviy inshootlar orasidagi vizual uyg'unlikni saqlash ustuvor vazifa sifatida qaralishi lozim.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, Samarqand shahrida tarixiy yodgorliklar va zamonaviy shaharsozlik elementlari o'rtasidagi vizual muvozanat va badiiy uyg'unlik shaharning estetik mukammalligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Tarixiy obidalar markaziy dominant sifatida saqlanib, zamonaviy inshootlar ularning fonini boyitadi va rang, shakl hamda kompozitsion jihatdan uyg'unlashadi.

Rang uyg'unligi, shakl, kompozitsion nisbatlar, vizual ritm va landschaft elementlari shaharning badiiy-estetik mukammalligini oshiradi. Shu bilan birga, tarixiy va zamonaviy makon uyg'unligi shahar identitetini mustahkamlash, turizmni rivojlantirish va madaniy merosni saqlashga xizmat qiladi. Shaharsozlik va urbanistik

rivojlanish strategiyasida tarixiy obidalar va zamonaviy shaharsozlik elementlari orasidagi badiiy uyg'unlikni saqlash ustuvor vazifa sifatida qaralishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // Педагогическое образование и наука. – 2017. – №2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // Eastern European Scientific Journal. – 2017. – №1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region // E3S Web of Conferences. – 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shovdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // AIP Conference Proceedings. – 2025. – Vol. 3268. – No.1. – P. 070035.
5. Шавдиров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонлик компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // Современное образование. – 2017. – №6. – С. 15–21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning kompetensiyalarini shakllantirish omillari // Inter education & global study. – 2024. – №1. – С. 8–14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // Science and innovation. – 2023. – Vol. 2. – No. B10. – P. 192–198.
8. Шавдиров С. А. Изобразительному и прикладному искусству // International Scientific Review. – 2018. – С. 84–85.
9. Shovdirov S. Tasviriy savodxonlik kompetensiyalarini shakllantirishda mantiqiy va abstrakt fikrlashni o'rgatish // Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Т. 3. – №12. – С. 193–196.